

GESPREKSNOTITIE
ten behoeve van Rondetafelgesprek Tweedekamercommissie Justitie en Veiligheid
inzake Veiligheid Moskeeën

Prof dr mr Maurits Berger
Hoogleraar Islam en het Westen
Universiteit Leiden
3 september 2021

Dit rondetafelgesprek gaat over incidenten rondom, en bedreigingen van moskeeën. Over dat onderwerp zijn in de afgelopen jaren al een grote hoeveelheid rapportages verschenen.¹ Deze rapportages melden allemaal hetzelfde: deze bedreigingen en incidenten zijn reëel, het aantal neemt toe met de jaren, en zij komen vooral uit rechts-extremistische hoek. Het gaat daarbij met name om degenen die de aanwezigheid van moslims zien als een bedreiging van de nationale identiteit.² Deze trend is overigens niet beperkt tot Nederland, maar is een Europa-brede ontwikkeling.³

Kenmerkend voor haatdragendheid richting islam en moslims is dat het gebeurtenisafhankelijk is. Zo werd een toename in bedreigingen, haatdragende opmerkingen en gewelddadige voorvallen tegen moslims gemeld in het najaar van 2014 (Gaza-oorlog en uitroepen van kalifaat door ISIS), en opnieuw in 2015 (Syrische vluchtelingenstroom).⁴

De incidenten rondom en bedreigingen van moskeeën mogen dus genoegzaam bekend verondersteld worden, evenals de patronen waarmee deze plaatsvinden. Evenzo mag duidelijk zijn dat deze situatie al jaren onveranderd is. En ofschoon er nog geen slachtoffers zijn gevallen, mag die dreiging niet onderschat worden in het licht van de gewelddadige aanslagen die zijn gepleegd door rechtsextremisten in de moskeeën van Quebec City, Canada in 2017 (6 doden) en van Christchurch, Nieuw Zeeland in 2019 (51 doden).

Discussies over de veiligheid van moskeeën worden echter vaak in dezelfde adem gevoerd als de negatieve rol die moskeeën zouden kunnen spelen in de radicalisering van moslims. Het Kamerdebat van 25 mei 2021 is daar een voorbeeld van.⁵ Daarmee ontstaat echter het risico dat de veiligheid van moskeeën wordt gezien als iets dat hun eigen verantwoordelijkheid is: als moslims en moskeeën minder radicaal zouden zijn, zo luidt dan de impliciete redenering, dan zou hun veiligheid minder in het geding zijn. Deze redenering is ook merkbaar in diverse beleidsstukken die overwegingen over de veiligheid van moskeeën laten voorafgaan door politieke, sociale en veiligheidsafwegingen.⁶

¹ De meeste rapporten dateren van voor 2018: NCTV, *Handreiking Veilige Moskee*, februari 2017; Monitor Moslimdemocratie (DARE-UvA), februari 2017; Monitor Racisme en Extremisme (Anne Frank Stichting), 2018.

² AIVD 2018: Rechts-extremisme in Nederland Een fenomeen in beweging - "De belangrijkste ideologische drijfveer die in de afgelopen jaren steeds meer naar voren is gekomen voor groepen en personen binnen de rechts-extremistische beweging is het anti-islamstandpunt." (p.7)

³ Amnesty International en Open Society Foundations *A Human Rights Guide For Researching Racial And Religious Discrimination In Counter-Terrorism In Europe*, 3 februari 2021.

⁴ AIVD 2018: *idem*.

⁵ <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/anti-islamsentimenten-de-samenleving>

⁶ Een voorbeeld is de inleiding van de *Handreiking Veilige Moskee* (NCTV, februari 2017).

Uitgangspunt: grondwettelijke bescherming

Het is van belang deze angel uit het debat te halen, en te concentreren op het punt dat centraal zou moeten staan, namelijk de grondwettelijke bescherming van de uitoefening van religie. Dat betekent ondermeer dat gelovigen ongestoord gebruik moeten kunnen maken van hun gebedshuizen, ongeacht het gedachtegoed dat zij daar verkondigen.

Bescherming van moskeeën is dus geen discussiepunt of gunst, maar een constitutioneel recht. Het is ook niet een recht dat pas geactiveerd wordt als burgers zich erop beroepen. De Nederlandse staat heeft zich met deze grondwettelijke bepaling gecommitteerd om het vrijelijk uitoefenen van godsdienst te garanderen. Die taak ligt dus bij de staat. In het geval van de veiligheid van gebedshuizen mag van een overheid dus een pro-actief en preventief optreden worden verwacht. In een enkele gemeente is dit al het geval, maar het lijkt nog geen vanzelfsprekend beleid.

Discriminerende en haatdragende uitlatingen en handelingen

Om de veiligheid te kunnen beoordelen moet een inschatting gemaakt kunnen worden van de mate van bedreiging. Uit de genoemde rapportages is afdoende duidelijk welke die zijn, en uit welke hoek zij komen. De vervolging ervan laat echter te wensen over. Sommige critici menen dat het Openbaar Ministerie onvoldoende oog heeft voor deze gevallen.⁷ Onderzoekers hebben bijvoorbeeld aangegeven dat in veel gerechtelijke uitspraken die betrekking hadden op strafrechtelijke handelingen tegen een moskee - vaak ging het om brandstichting - de strafverzwarende kwalificatie discriminatie niet ter sprake kwam.⁸

Nu zijn dergelijke incidenten juridisch ook moeilijk te duiden. Een raam van een moskee ingooien of op het dak ervan klimmen kan worden geclassificeerd als kwajongensgedrag, beschadiging van eigendom, discriminatie of terrorisme. Het is moeilijk om vast te stellen of sprake is van een *hate crime* of van een discriminerend motief. De bewijsvoering in dit soort kwesties is daarom moeilijk. Tot nu toe is slechts een keer een groep daders veroordeeld tot brandstichting van een moskee met terroristisch motief,⁹ terwijl andere keren de daders wegwamen met een taakstraf. Natuurlijk moet ieder geval op eigen merites worden beoordeeld, maar de uiteenlopende wijzen van beoordelen wekken vooral verwarring.

Het zou wellicht overwogen kunnen worden om de bewijslast in dit soort kwesties om te draaien, en schadebrengende handelingen aan gebedshuizen en aanwezigheid zonder toestemming op het terrein van gebedshuizen aan te merken als strafbare inbreuk op vrijheid van godsdienst. Dit vereist waarschijnlijk juridische improvisatie en wellicht zelfs nieuwe wetgeving, maar er is al eerder door internationale rapporteurs aangegeven dat de Nederlandse wetgeving gebaat zou zijn bij aanpassingen op het gebied van discriminatie en haatdragende handelingen.¹⁰

⁷ *Trouw*, Geweld tegen moskeeën wordt meestal niet herkend als discriminatie, 15 mei 2019.

⁸ Alper Cihan en Noehan Aseban, 'Discriminerende factoren onderbelicht in gerechtelijke aanpak', in: Ineke van der Valk (red.), *Mikpunt Moskee*, Brave New Books, 2019.

⁹ Rechtbank Overijssel, Almelo, 27 oktober 2016

¹⁰ Zie de aanbevelingen in European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Report on The Netherlands*, 4 June 2019.